AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
http://ageconsearch.umn.edu
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

VIDÉKFEJLESZTÉSI JÓ GYAKORLATOK ADAPTÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGE HERNÁDKÉRCSEN

KOZMA ÁDÁM
KONCZ GÁBOR

Összefoglalás

A tanulmány Borsod-Abaúj-Zemplén megye egyik hátrányos helyzetű aprótelepüléséről szól, amely Magyarország többi hasonló helyzetben lévő településével együtt a fennmaradásáért küzd. Vizsgálatunkhoz a környező sikeres vidékfejlesztési programot megvalósító települések felkeresése adta az alapot, ahol Hernádkércs település számára is használható, vagy részeiben átültethető programokról gyűjthettünk információkat. A vizsgálat alapjául olyan települések szolgáltak, amelyek megközelítőleg hasonló helyzetükből sikeresen tudnak előre lépni, fejlődni. A minél jobb összehasonlíthatóság miatt közeli településeket választottunk, ahol a környezeti feltételek is közel azonosak, így Hernádszentandrás és Halmaj településekről vettük a mintát. A települések bemutatását követően a sikeresség alapvető feltételeit rögzítettük. A primer kutatási módszerek közül a települések vezetőivel interjút készítettünk, illetve a céltelepülésen élőkkel kérdőíves felmérést. Hernádkércsről komplex helyzetfeltárás készült, a település általános jellemzőin túl megvizsgáltuk a rendelkezésre álló természeti erőforrásokat, valamint a társadalmi és gazdasági struktúrát. A kutatási eredmények alapján összehasonlítottuk a vizsgált településeket és javaslatokat fogalmaztunk meg Hernádkércs számára a közeljövő fejlesztési lépéseinek meghatározásával.

Kulcsszavak: *helyi gazdaságfejlesztés, foglalkoztatási programok, helyi kezdeményezések, fenntartható fejődés, önellátás, biotermelés*
JEL: O29, Q01, R11

Possibilities of adatzing best practices forr rural development in Hernádkércs

Abstract

The study is linked to a small village in disadvantageous situation located in Borsod-Abaúj-Zemplén County. This village is struggling for subsistence together with many other small villages in a similar position in Hungary. To achieve our goals we visited neighbouring villages which realized successful rural development programs. These villages can be useful examples for Hernádkércs. We collected information and experiences about wholly or partly transplantable programs. The study was based on villages which were approximately similar position and situation such as Hernádkércs and successfully stepped forward and developed. In favour of better comparability we had chosen villages in the neighbourhood, where the environmental conditions are almost the same. Accordingly to these expectation Hernádszentandrás and Halmaj served as a model. After the comprehensive presentation of the villages we verified the fundamental conditions of successfulness. In the course of our survey we applied primer research methods. We interviewed the mayors of the three villages and made a questionnaire survey in Hernádkércs. On the basis of statistical data we examined the social and economic structure of the settlement and evaluated the available natural

resources. According to the research results we compared the studied villages, drew the conclusions and drafted proposals to development Hernádkércs.

Keywords: *local economic development, employment programs, local initiatives, sustainable development, self-sufficiency, organic production*
JEL: O29, Q01, R11

Bevezetés

Az apró- és törpefalvak a vidékfejlesztési kutatások meghatározó célterületei, és egyben a hazai társadalomkutatás „kedvelt" témái közé tartoznak az utóbbi évtizedekben. Az 500 fő alatti települések lakosságának részaránya Magyarország összlakosságán belül ugyan nem éri el a 3%-ot sem, azonban a társadalmi és gazdasági problémák gyakran halmozottan jelennek meg bennük. Az alacsony lélekszámú kistelepülések társadalma különösen sérülékeny, e közösségekben könnyebben válnak jellemzővé a kedvezőtlen adatok, demográfiai, társadalmi folyamatok, mint az elöregedés, a munkanélküliség, az elvándorlás és a vidékies szociális és etnikai szegregációk kialakulását kísérő egyéb kedvezőtlen társadalmi jelenségek (Kovács, 2004).
Léteznek ugynakkor Magyarországon akár egy adott régióban, vagy megyehatáron belül is közel azonos földrajzi fekvéssel rendelkező aprófalvak, amelyek a kedvezőtlen alapadottságok ellenére több éven keresztül fejlődést képesek felmutatni, valamilyen tudatos beavatkozás hatására „sikeressé" tudnak válni területükön (Kajner et al., 2013).
Kutatásunk során annak a folyamatnak kívántunk utána járni és megfejteni, hogy milyen sikerességi tényezők állhatnak a véleményünk szerint „jó gyakorlatot" megvalósító Hernádszentandrás és Halmaj kistelepülések hátterében. Megvizsgáltuk, hogy tevékenységük hogyan kamatoztatható illetve a folyamatok miként átültethetőek Hernádkércs településre.

Az utóbbi években, évtizedekben a regionális politika támogatásrendszerén keresztül a vidéki települések fejesztéséhez is egyre több forrás állt rendelkezésre, azonban nagyon sok esetben problémaként jelentkezett, hogy ezekhez a támogatási programokhoz megfelelő léptékű pénzügyi és humán helyi erőforrások hiányában a legkisebb települések nem tudtak csatlakozni. A nagyobb léptékű, térségen kívüli forrásokra támaszkodó beruházások számára ezek a kistelepülések szintén nem jelenthettek potenciális helyszínt (Kis, 2006; Póla 2014).
Az első igazán sikeres vidékfejlesztési stratégiák és projektek már a stabilan rendelkezésre álló természeti erőforrásokra, termelési tradíciókra és a helyi közösség aktv részvételére számítv és gyarapodása érdekében készültek el (Harza, 1999; Shucksmith, 2000; Kerek-Marselek, 2009). Ezt a komplex szemléletet tükrözi az utóbbi évtizedben elterjedő helyi gazdaságfejlesztés, amely egy település, mikro- vagy kistérség saját adottságai által motivált, ezeket az adottságokat fenntartható módon felhasználó, belső erőforrásainak mobilizálása által működtetett összehangolt tevékenységek, emberek, intézmények, anyagok, erőforrások és eljárások összességével foglalkozik (Czene-Ricz, 2010).

A gazdaságnak ez a típusa egyszerre tradicionális, mert a világ számos pontján máig létezik, – így bebizonyította életképességét –, és újszerű, mert egyre inkább újra felfedezik, mint a fogyasztói társadalom alternatíváját, illetve a gazdasági nehézségekkel küzdő térségek fejlesztésének egyik eszközét. Számos hátrányos helyzetbe került

térségben még a vidéki terek meghatározó funkciójának és fejlődési motorjának számító mezőgazdaság produktuma is rendkívüli mértékben visszaesett, miközben új tevékenységek nem jelentek meg. A korábban városi lakosság ellátásában is fontos szerepet betöltő ágazat sok esetben a helyi közösségek alapvető élelmiszer és energetikai igényeinek biztosítására sem alkalmas jelenleg. A helyi gazdaságfejlesztés során az „önfenntartó" helyi gazdaság létrehozása a cél, a helyi vállalkozások számára működő belső piac, a helyi lakosság – különös tekintettel a szegény és hátrányos helyzetű társadalmi csoportokra – számára pedig megfelelő munkalehetőségek és életszínvonal biztosítása (Anríquez-Stamoulis, 2007; Lukács Gergely et al., 2013).

A magyarországi sikeres helyi társadalmakat vizsgáló kutatások kimutatták, hogy a siker tényezői között alepvető forntosságú egy olyan polgármester vagy helyi vállalkozó megléte, aki a település érdekeit képviseli, annak védelmére minden lehetséges eszközt felhasznál és alárendel. Aki képes arra, hogy túlélés helyett hosszabb távon gondolkodjon, azaz stratégiai célokat alakítson ki. Szükséges ezen kívül egy véleményformáló réteg kialakulása a településen, amely elfogadja, és ezzel legitimálja, támogatja ezt a személyt, annak ötleteit és kezdeményezéseit. A sikerhez természetesen szükség van egy felismerésre is, pontosabban annak felismerésére és kihasználására, hogy az adott település miben egyedi, milyen sajátosságai vannak, és mi az, ami ebből nyereségessé tehető. A fentieken túl nélkülözhetetlen feltétel a lakosság együttműködése a település gondjainak megoldásában. Széthúzó, megosztott, kooperációra képtelen lakosság ugyanis megakadályozhatja a nagyobb kezdeményezéseket is (Bódi-Bőhm 2000).

A jó gyakorlatok felismerése, dokumentálása, terjesztése és adaptálása kiemelt feladatként jelenik meg a vidékfejlesztésben. Ennek a vidéki innovációk terjedésének hatékonyabb megvalósítása érdekében Európaszerte és Magyarországon is vidékfejlesztési hálózatokat hoztak létre. Így a korábban elszigetelten működő vidéki közösségek között együttműködések generálódnak, megismerhetik más térségek sikeres projektjeit, és ha hasonló erőforrásokkal rendelkeznek, akkor a helyi keretekhez igazítva kisebb kockázattal bíró projektek kivitelezésére kerülhet sor. Az alulról építkező folyamat, és a korábban kevésébé aktív helyi szereplők megmozgatása, valamint a térben kiszélesedett együttműködések új vidékfejlesztési koncepciók kidolgozására sarkallta az ágazat kutatóit és gyakorló szakembereit (Hodge-Modmore, 2008; Szabó-Nagy, 2014).

Anyag és módszer

Kutatásunk alapvető célja az volt, hogy Hernádkércs számára a gyakorlatban is jól hasznosítható fejlesztési célokat, majd stratégiát fogalmazzunk meg. A javaslatok megfogalmazásánál fontosnak tartottuk, hogy ne csak a település endogén adottságait mérjük fel és a településre is hatással lévő trendeket. Olyan fejesztési program megvalósítását látnánk célravezetőnek, amely a mintegy 300 fős lakónépesség mellett is fenntartható eredményeket szolgáltat. Az utóbbi évtizedekben Magyarországon is több tucat olyan kezdeményezéssel találkozhattunk, ahol a kistelepülések fennmaradása érdekében indítottak innovatív, sok esetben ökoszemléletű településfejlesztési akciókat. Sok esetben azonban ezeknek az akcióknak a keretében teljesen új településeket hoztak létre, nem a leépülőfélben lévő településekre alapoztak, hanem zöldmezős fejlesztésben gondolkodtak. Mi mindenképp olyan koncepciókat akartunk alapul venni, amelyek felvállaják a település teljes lakosságának közösségét.

A szakirodalmazás során összegyűjtöttük az országban a témához kapcsolódóan megjelent cikkeket, esettanulmányokat, riportokat. Ezek megalapozták a kutatást és hozzásegítettek bennünket ahhoz, hogy kiválasszunk két olyan települést, amelyek Hernédkércs közelében haszonló természeti, valamint társadalmi-gazdasági környezetben fekszenek. Az egyik mintául választott település Hernádszentandrás lett, ahol biogazdálkodást végeznek települési szinten és ezt egy innovatív márkaépítéssel ötvözték, ami a jövőben önfenntartóvá válhat, így mára ott tartanak, hogy nemcsak országos elismertséggel rendelkeznek, de nemzetközi szinteken is ismertté váltak. A második választás Halmaj település, ahol a közfoglalkoztatásra alapozottan egy önfenntartó gazdálkodás kiépítését végzik. E tevékenységek mentén vizsgáltuk meg azt, hogy a más-más településeken felépített és jól működő rendszerek mennyiben lehetnének működőképesek Hernádkércs esetében. Mindhárom településen interjúzás és terepbejárás valósult meg. Az adaptálás hernádkércsi feltételeinek feltárása érdekében statisztikai adatok alapján jellemeztük a települést és egy kisebb mintán (50 fő) igényfelmérést végeztünk.

Eredmények

Jó gyakorlatok ismertetése Hernádszentandráson

A rendszerváltást követő kedvezőtlen társadalmi-gazdasági folyamatokat jól érzékelteti, hogy a Hernád-völgyi térségben nem egyedülálló jelenségként Hernádszentandráson is többgenerációs munkanélküliség alakult ki, a faluközösség széthullott, s ezek mellett az önellátás teljes hiánya, valamint az épített és természeti környezet értékeinek leépülése volt megfigyelhető. A kilátástalanság és a vidéki életbe vetett hit elvesztése felgyorsította a degradációs folyamatokat, a térség szellemi tőkéjének elveszítését és a fiatalabb korosztály elvándorlását okozva. Az napjainkban 425 fős aprófalu iskola és szellemi tőke nélkül már teljesen elvesztette az identitását, kezdett teljesen reménytelenné válni a helyzet.

Hernádszentandráson a 2006-os év hozott változást, amikor Üveges Gábor személyében egy teljesen új szemlélettel és erős elhivatottsággal bíró polgármester került a település élére. Ekkor a településen már közel 70%-os volt a munkanélküliség valós mértéke, nagyon sok tehetséges és életerős fiatal tengődött munka nélkül vagy közmunkán. Hatósági eszközökkel kellett fellépni az ellen, hogy a gyom ne lepj el a portákat. A település vezetése ekkor saját kezébe vette a sorsát és elkezdték az építkezést.

A problémák felszámolására két beavatkozást tekintettek megkerülhetetlennek, a képzést és a munkahelyteremtést. A helyi általános iskola 1994. évi bezárását követően 14 évig a teepülésen nem volt semmilyen képzés, oktatás. Ez 2008-tól változott meg, amikor először indítottak felzárkóztató programot, majd 2010-től életre hívták a Hernád-völgyi Tanodát, amely a nagyobbak számára iskolaként szolgál, míg a kisebbeknek a településen szintén hiányzó óvoda szerepét tölti be. A program nem véletlenül kapta az „Esély a jövőért” elnevezést. A tanodában foglalkoztatott gyerekek 90%-a roma és egyben hátrányos helyzetű, a program valóban esélyt ad arra, hogy ők is ugyanolyan képzésben részesüljenek, mint bárki más, ám aminek a feltételeit az ő szüleik nem lennének képesek előteremteni. Létrehozták a Biztos Kezdet Gyerekházat, ahol ötéves korig várják a gyerekeket a szüleikkel együtt. A programok igen komoly szemléletformáló erővel bírtak, a gyermekeket és a szüleiket is aktivitásra ösztönözve a közösség formálásában is meghatározó szerepet kaptak.

A munkanélküliség felszámolására a legkézenfekvőbb megoldást a kiváló minőségű hasznosítatlan földterületek művelésbe vonása jelentette, amiből igyekeztek a lehető legtöbbet kihozni és a kor üzenetét megértve komplex programot dolgoztak ki, amelyben központi szerepet a biogazdálkodás kapott.
Az ún. Bioszentandrás program alapjainak lerakása a közösséget újra életre kelteni szándékozó helyiek fejében született meg. Olyan dolgot szerettek volna megvalósítani, amihez rendelkezésre állnak a település adottságai és hagyományai, s amelyekre építve megalapozható a közösségük hosszútávon fenntartható jövője. Megelégelve a panaszkodást és csodavárást, egy olyan helyi adottságokra épülő üzleti alapokra helyezett, számos szociális elemet tartalmazó vállalkozás létrehozása vette kezdetét, mely célul tűzte ki, hogy 5 éven belül kialakuljanak az önálló működés komplex feltételei.

A program kezdő elemét egy TÁMOP projekt jelentette 2010-ben, amelynek támogatása a biogazdálkodás elméleti és gyakorlati alapjainak elsajátítására hasznosult 30 fő bevonásával. Önkormányzati mintakertet alakítottak ki, amely mellett minden résztvevőnek a saját kiskertjét is ki kellett alakítania, amelyhez a fóliasátor alapanyagot és a szerszámokat, vetőmagokat is megkapták az érintettek. A programnak a 2011. és a 2012. évi Start közmunkaprogram mezőgazdasági ágazata adott további lendületet. A művelésbe vont terület 2013-ra 2,5 hektárra bővült, és hat nagylégterű, valamint három kislégterű fóliasátor segíti a 12 hónapossá váló zöldségtermesztést. A fóliákat környezetbarát módon fűtik, tároló kapacitásként újabb pincéket vontak be, továbbá egy termékraktárt is kialakítottak. 2015-re 28 féle zöldséget és 30 fajta fűszernövényt vontak termesztésbe, valamint a bogyós gyümölcsök (josta és feketeribiszke) is termőre fordultak. Már 2012-ben megkezdték a feldolgozott zöldségfélék készítését, amely tevékenységet 2015-től már az újonnan kialakított „Ízek Háza – BioSzentandrás" feldolgozóüzemben tudnak folytatni.
A termékszerkezet kialakításával, az árképzéssel, a Nyitott Kert programjukkal, - amely a halmozottan hátrányos helyzetű település és a térség lakói számára is elérhetővé tette az ökológiailag ellenőrzött keretek között termelt zöldséget – elérték azt, hogy BioSzentandrás az Észak-magyarországi régió és ezzel a térség legnagyobb öko gazdaságává vált.
A stratégiaépítés kiemelt fontosságú elemeinek tartják a brand-építést a hatékony és korszerű kommunikáció eszközeivel, a bekapcsolódó lakosokkal folytatott rendszeres párbeszédet, a megszülető eredmények, irányok rendszeres bemutatását, a lehetőségek elemzését, valamint az országos nyilvánosság biztosítását. BioSzentandrás a beszállítója és stratégiai partnere a Magyarország legjobb vidéki étterme címet is elnyert encsi Anyukám Mondta étteremnek.

Hernádszentandrás mára a térség jó példájaként jár elől, hétköznapjaiban az önsorsrontó panaszkodás és reménytelenség, széthúzások és a felelősök keresése helyett egy alkotó, innovációkra képes, lélekkel rendelkező, mások számára is vonzó közösség lett. Az eredmények, az egyre növekvő érdeklődés és az elismerések fokozatosan visszaadják a helyiek önbecsülését. Megerősítés és a helyi ötleten alapuló kezdeményezésben résztvevők munkájának komoly elismerése volt, hogy – a helyben élők életminőségét javító, kiemelkedő önkormányzati innovációs kezdeményezéseket elismerő – a francia nemzetközi innovációs megfigyelő intézet által 2013 novemberében a francia szenátusban a BioSzentandrás projekt gazdájaként Üveges Gábor polgármester átvehette a 2013-as Európai Territoria Innovációs Díjat.

Az elkövetkező évek a közös termékfejlesztésről, a termelésbe vont partnerek megjelenéséről, BioSzentandrás és az ökológiai termékpaletta térségivé válásáról fognak szólni, megteremtve ez által az alapját az egyre növekvő számú saját foglalkoztatott alkalmazásának. BioSzenrtandrás sikerei mögött egy komoly menedzsermunka áll, melynek köszönhetően egymásra épülő EU pályázati forrás, három év közfoglalkoztatási programja, egy tudatos márkaépítési és piackutatási folyamat szinergiája valósulhatott meg.

Jó gyakorlatok ismertetése Halmajon

A szintén Hernádkércs közelében fekvő Halmaj község lakónépességszámát tekintve nem tartozik az aprófalvak körébe, 1799 fővel a térségben a nagyobbacska települések közé tartozik és mikrotérségi központként funkcionál. Ennek megfefelelően az intézmények szélesebb köre van jelen a településen, az infrastruktúra jó színvonalú, a lakónépesség száma nem csökkent drasztikus mértékben. A munkanélküliség azonban ezen a településen is aggasztó méreteket öltött, amelynek féken tartására számos olyan fejlesztés valósult meg, amelyek egy kisebb település számára is iránymutatók lehetnek.
A helyi gazdaságfejlesztő tevékenységet az önfenntartó gazdálkodás kialakítására alapozta a telepüés vezetése. A kezdeményezéshez hamar kapcsolódott a Cigány Kisebbségi Önkormányzat, a Halmaj Községért Jóléti Közalapítvány és a Halmaji Öregfiúk Közhasznú Egyesülete. A komplex program alapjait 2012 őszén rakták le, akkor felmérték a helyi igényeket és szükségleteket, lépésről-lépésre haladtak, majd a megvalósítás 2013. március 1-én kezdődött.

Mivel Halmaj lakossága évszázadokon át mezőgazdaságból élt, zöldséget, gyümölcsöt és gabonaféléket termesztett, és állatokat tenyésztett, úgy döntött az Önkormányzat, hogy a fent sorolt munkanélküliségi problémáit orvosolva – élve a Start közmunkaprogram lehetőségeivel egy komplex mezőgazdaságra alapozott közfoglalkoztatási programot valósít meg. A program keretén belül a településen élő, hátrányos helyzetű, önerőből elhelyezkedni nem tudó 161 fő munkaképes személyt alkalmaztak kezdetben. A 2015. évi Start közmunkaprogram keretében 80 főt foglalkoztattak kifejezetten a növénytermesztés, az állattenyésztés és a feldolgozás területén.
A növénytermesztési ágazat esetében a gazdálkodáshoz 40 ha földterület áll rendelkezésre, amelyből 30 ha szántó művelési ágú, itt gabonaféléket termelnek értékesítési célból valamint az állatállomány takarmányozására. 3,5 ha szőlő és szeder ültetvénnyel is rendelkeznek, amit saját felhasználásra feldolgoznak és értékesítésre is sor kerül. 5 ha legelő az állatok takarmánynövényeinek termelésére. 1,5 ha fólia lehetőség szerinti öntözéssel, ahol a zöldségnövények előállítása történik, amiből friss áruként és tartósítva, savanyítva kerül a konyhára és értékesítésre is. A szalmabálás fűtési technológia által megoldott a téli hónapokban is a „növényház" megfelelő hőmérsékleten tartása, ami elengedhetetlen a termeléshez.
Az állattenyésztési helyszínt az agroudvarok adják, ahol szürkemarha, rackajuh, mangalica, és baromfifélék adják az összképet, mind régi jellegzetes magyar fajták. A lóállományt a testnevelés órák programjában is felhasználják.

A program keretén belül megtermelik a zöldségeket a közétkeztetést biztosító konyha számára, valamint a jó minőségű megtermelt zöldségek tartósításával olcsóbbá teszik az alapanyagok beszerzését. A tyúkok (500 db) tojásait a konyha részére átadják feldolgozásra, a többit pedig értékesítik, illetve a tésztaüzemükben száraztésztákat

készítenek. Ezek mellett erdőt is telepítenek, valamint a település közterületeit és belvízelvezető rendszerüket felújítják és karbantartják. A faágak aprítékolásával megújuló energiát hasznosítanak, a növényi szárak feldolgozásával pedig komposztálás keretében biohumuszt állítanak elő. Ezzel megteremtik a fenntartható gazdaság alapjait és egy szociális szövetkezet létrehozásának feltételeit. A program közvetlen haszonélvezői a lakosság 30%-át teszik ki, míg a közvetett haszonélvezői közé a 90% tartozik.
A mezőgazdaságra alapozott fejlesztési tervek között a korábban ismertetett tevékenységek bővítésén túl biobrikett előállítását tervezik, amelyhez a fás szárú növények, illetve biomassza kazán egyaránt rendelkezésre állnak. Fontosnak tartják, hogy ez a tevékenység a környezeti állapot javítását is szolgálja.

Jó gyakorlatok adaptálásának lehetősége Hernádkércsen

Hernádkércs a Hernád folyó völgyében elhelyezkedő, festői szépségű kistelepülés, természeti értékekben gazdag, könnyen megközelíthető, alapvetően mezőgazdasági irányvonalú abaúji aprófalu. A Szikszói járás területén fekszik, a település lakosságának ellátásában Halmaj, mint mikrotérségi központ is fontos szerepet játszik. A településen a közszolgáltatások mindegyike biztosított, a közműszolgáltatók kiépített hálózatokkal állnak a községben élők rendelkezésére. Az utóbbi években számos jelentős fejesztés valósult meg a település közterületeinek rendezésére, szebbé tételére. A Hernád partján horgászparadicsom várja a sport szerelmeseit, a természetet és a vízi sportokat kedvelők számára egy turista szálláshely is rendelkezésre áll a településen.

A KÉRCSAGRO Mezőgazdasági Szövetkezet a legmeghatározóbb foglalkoztató és helyi adófizető a településen, a mezőgazdasági tevékenység jelentős hagyományokra tekint vissza, köszönhető ez a jó természeti és humán adottságoknak. A helyben foglalkoztatott lakosság 30,7%-ának ad munkát az agrárium. A munkahelyteremtés szempontjából a második meghatározó szereplő az önkormányzat lenne, de itt nem tudják nyújtani azokat a feltételeket, amit a vállalati szféra, hiszen csak azt tudják nyújtani, amit az állam rendelkezésükre bocsájt. A többi vállalkozás mind mikro- és kisvállalkozás. A kapcsolat a legnagyobb vállalkozással a mezőgazdasági tevékenységet folytató Kércsagroval, kiegyensúlyozott, mindig kooperatívak és segítőkészek, a vezetéshez éppúgy, mint a lakossághoz.
A közfoglalkoztatás a másik két településhez hasonlóan Hernádkércsen is fontos szerepet tölt be, 2015-ben ez 40 fő helyi lakost jelentett, ami a település lakosságának 12%-a. Ezen a településen végeznek mezőgazdasági munkát a közfoglalkoztatás keretében, azonban ennek jelentős további bővítésére lenne lehetőség.
A településen munkahelyek teremtése lenne fontos feladat a jövőben, amit a statisztikai adatok és a lakossági igények is alátámasztanak. Hosszú távon fenntartható új munkehelyek létrehozására nem volt példa. A közmunka a településvezető szerint sem tekinthető annak. Igaz ugyan, hogy biztonságot teremt, rendszerességet igényel, lényegesen csökkenti a bűnözést, de nem egyenértékű a piaci alapon működő cégek munkahelyeivel. A hátrányos helyzetű és többségében roma származású emberek felzárkóztatása érdekében minden pályázati forrást és lehetőséget megragadnak, ami rendelkezésre áll. Jelenleg is van egy folyamatban lévő TIOP pályázatuk, amely Lakhatási beruházás megvalósítását célozza, szociális bérlakások építése van folyamatban.

A település gazdasági életének fellendülését a polgármester úr az esetleges ipar telepítésétől remélné. A turizmust nem feltétlenül tartja kitörési pontnak, mert a véleménye szerint nem tudna annyi munkahelyet teremteni, hogy „fenntartsa a települést", ellássa a lakosokat munkával.
A Herndékércsen megkérdezett 50 fő helyi lakos a település legjelentősebb problémájaként a foglalkztatási viszonyokat, a munkahelyek hiányát jelölte meg, amennyiben elköltöznének a településről, annak szinte kizárólagosan ez lenne az oka. Megkérdeztük, hogy mely fejlesztési irányokat tartanák a legfontosabbnak, a leginkább életképesnek a településen. Az 1-től 10-g terjedő skálán a jelentős hagyományokra visszatekintő és ma is meghatározó jelentőségű mezőgazdaság kapta messze a legmagasabb átlagos pontértéket (6,62), ami rámutat arra, hogy a helyi lakosok alapvetően nyitottak lennének egy agráriumra épülő fejlesztési program megvalósítására (1. ábra).

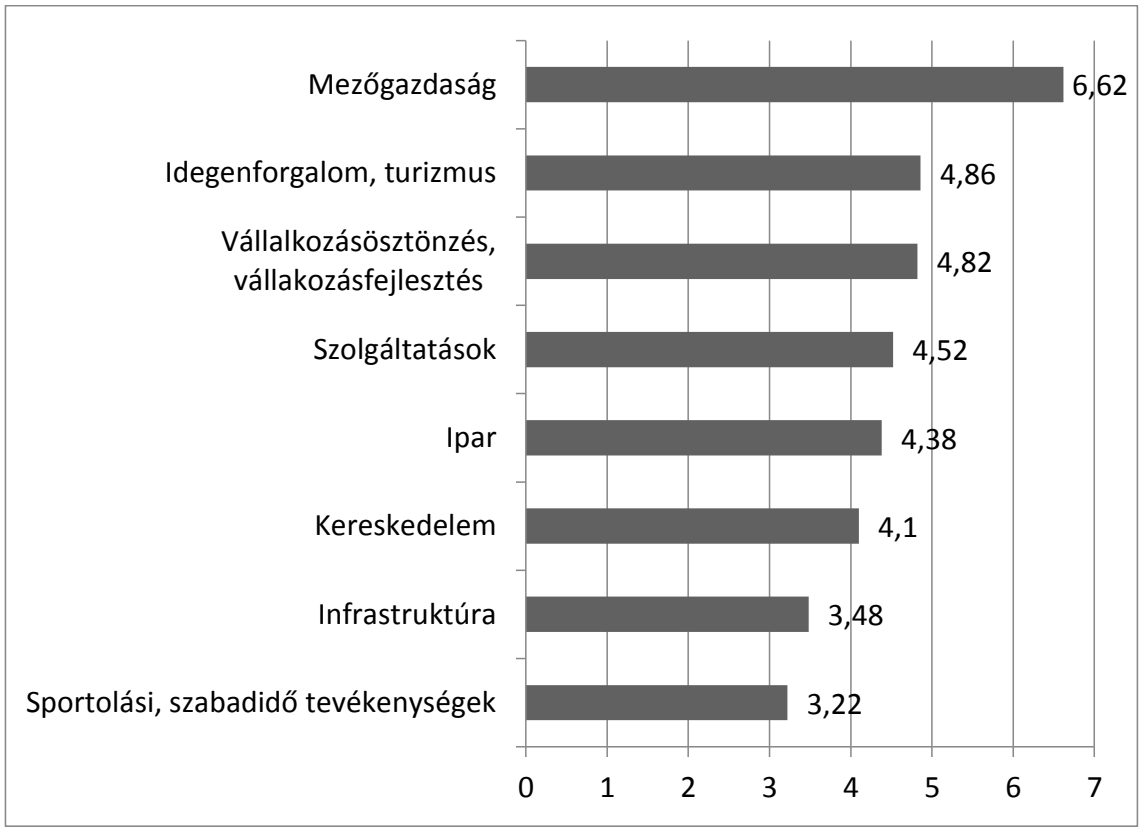

1. ábra: Fejlesztési irányok, amelyek felé a településnek haladnia kell
Forrás: A kérdőíves vizsgálat (2015) alapján saját szerkesztés.

A fejlesztési területek között a második helyre az idegenforgalom került, ami jól illeszkedik a település adottságaihoz, azonban azt minden bizonnyal a helyi lakosok is látják, hogy foglalkoztatási potenciálja elenyésző. A további gazdasági ágakat megelőzve a harmadik helyre az általános vállalkozásösztönzési akciók kerültek. A szogáltatások és az ipar fejlesztésére a helyi lakosság alacsony száma miatt kisebb esélyt látnak, mivel sem munkaerő, sem fogysztópiac alapján nem rendelkeznek komoly vonzerővel. Az is jól látszik, hogy a helyi szolgáltatások és infrastruktúra kiépítettségével, alapvetően elégedettek a lakosok.

Következtetések, javaslatok

A két mintaként szolgáló településen több olyan jó gyakoratot is felderítettünk, amelyek sikeres adaptálására lehetőség nyílhat Hernádkércsen is. Még ennél is nagyobb sikerrel kecsegtethet, ha a tétrségi együttműködés valósul meg és az erőforrások hasznosítására szervezett keretek között kerül sor, felfelé ívelő pályán lévő kezdeményezésekhez csatlakozva.
Hernádszentandrás esetében megvalósuló BioSzentandrás program egy olyan komplex, több szálon megalapozott és felépített program, amely még jeentős fejlődési és búvítési potenciállal bír. A program jól megalapozott, annak előzményeként a településen újra építették a helyi közösséget, amelyhez az alapokat a gyerekek oktatási, nevelési célú foglalkozástatása adta. A közösség elkezdett szerveződni, majd ezután a BioSzentandrás program alapjainak lerakása következett. A településen élők bevonása a programba egy folyamat része, ahol előbb csak pár ember kezdte el a munkát, mára ez a szám megtöbbszöröződött lévén a közfoglalkoztatást is hozzákapcsolták. A kertészet alapanyagainak magasabb hozzáadott értéknöveléshez feldolgozóüzem kiépítése és a termékpaletta kibővítése is folyamatosan halad, ezzel egy időben egy márkaépítés is zajlik, amely a BioSzentandrás nevet viseli, ezzel beazonosítható a település és a termék, amit értékesítenek, így a következő években már önálló lábakon is meg fog maradni a felépített brand. A sikeresen felépített települési márkának a térségre való kiterjesztése lehetőséget teremthet Hernádkércs település számára is.

A mikrotérségi centrum szerepet betöltő Halmaj településen önfenntartó gazdálkodás kialakítása folyik. Kezdetben növénytermesztéssel kezdték, olyan zöldségnövényeket állítottak elő, amelyeket a településen a közétkeztetést biztosító konyha használ fel, illetve a nagyobb mennyiségben előállított zöldségfélék esetében a tartósítás és savanyítás is megtörténik. A növénytermesztés mellett állattenyésztésbe is belefogtak, így vannak tyúkok, amelyek tojásait szintén a konyha, valamint egy tésztaüzem használja fel. Emellett tartanak jellegzetes magyar állatfajtákat, mangalica, sertéseket, juhokat, és lovakat is. Az energia felhasználásuk csökkentésére biomassza üzemű kazánokat üzemeltetnek, amelyhez az alapanyagot szintén helyben állítják elő fás szárú növényekből.

Hernádkércsen is tettek lépéseket arra, hogy növénytermesztés és állattartás segítségével hasznosítsák a település belső erőforrásait és juttassák munkához a település lakosait. Ennek alapjait a szociális földprogram teremtette meg, a közfoglalkoztatásban pedig lehetőség nyílt arra, hogy többen is csatlakozzanak e tevékenységekhez. A település adottságait figyelemebe véve az állattenyésztés további bővítésére nyílhat lehetőség, a termékek további feldolgozása és magasabb hozzáadott érték előállítása a jövőben elengedhetetlen. A munkahelyteremtés elsődleges ágazatának az igényfelmérés alapján a heéyi lakosok is a mezőgazdaságot tartják. A helyi erőforrások kiaknázásának másik fontos területét a megújuló energiaforrások adják, a fűtési célú biomasszahasznosításra Halmaj példája szolgáltathat mintát, az áramellátásba pedig a szélenergia kaphatna szerepet, de csak egy külső beruházó bevonásával. A harmadik fejlesztési terület az idegenforgalom bővítésére vonatkozik, mivel Hernádkércs számottevő vonzerővel rendelkezik a vízi és a vallási turizmus területén is.

Hivatkozott források

[1.] Anríquez, G. – Stamoulis, K. (2007): Rural Development and Poverty Reduction: Is Agriculture Still the Key? ESA Working Paper 07-02, 39 p.
[2.] Bódi F. – Bőhm A. (szerk.) (2000): *Sikeres helyi társadalmak Magyarországon*. Agoinform Kiadó, 180 p.
[3.] Czene Zs. – Ritz J. (szerk.) (2010): *Területfejlesztési füzetek* (2). Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. NFM-NGM-VÁTI. Budapest pp. 43-190.
[4.] Harza L. (1999): Helyi kezdeményezésre épülő vidékfejlesztés. *A falu*. Agroinform Kiadó, Budapest, 1999. XIV. évf. 3. sz. 49-59. p.
[5.] Hodge, I. – Midmore, P. (2008): Models of Rural Development and Approaches to Analysis Evaluation and Decision-making. *Économie Rurale* No. 307 (Septembre-Octobre 2008), pp. 23-38.
[6.] Kajner P. – Lányi A. – Takács-Sánta A. (2013): *A fenntarthatóság felé való átmenet jó példái Magyarországon.* Nemzeti Fenntartható Fejlődási Tanács, Műhelytanulmányok – No. 18, 279 p.
[7.] Kerek Z. – Marselek S. (2009): *A vidékfejlesztés gyakorlata, lehetőségek, intézkedések.* Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 404 p.
[8.] Kis K. (2006): A társadalmi tőke, mint a társadalomban fellelhető nem anyagi erőforrás. *Parola*, 1 (17), pp. 2-4.
[9.] Kovács T. (2004): Aprófalvainkról – illúziók nélkül. = *Területi Statisztika*, 7. (44.) 2. pp. 125-136.
[10.] Lukács Gergely S. – Bezzeg E. – Bíró B. (2013): Zöldenergia és élelmiszer helyből a helyieknek. Száz Magyar Falu Nonprofit Kft., Budapest, 95 p.
[11.] Póla P. (2014): Helyi erőforrások, vidékfejlesztési stratégiák. In: Lukovics M. – Zuti B. (szerk.) A területi fejlődés dilemmái. SZTE Gazdaságtudományi Kar, Szeged, pp. 267-276.
[12.] Shucksmith, M. (2000): Endogenous Development, Social Capital and Social Inclusion: Perspectives from LEADER in the UK. Sociologia Ruralis, 40 (2), pp. 208-218.
[13.] Szabó B. – Nagy F. P. (2014): Jó gyakorlat koncepció kidolgozása, a jó gyakorlat kiválasztás kritériumainak meghatározása. Regionális Forrásközpontok Országos Egyesülete, Szolnok, 47 p.

Szerzők:

Kozma Ádám
Gazdasági és vidékfejlesztési agrármérnök
Károly Róbert Főiskola végzett hallgatója
kozma.adam@freemail.hu

Dr. Koncz Gábor PhD
főiskolai docens
Károly Róbert Főiskola
Agrár- és Környezettudományi Intézet,
konczg@karolyrobert.hu